

Pòrtic

Manuel Ibáñez Escofet La corda fluixa

Edició i pròleg de D. Sam Abrams

Manuel Ibáñez Escofet

La corda fluixa

Edició i pròleg
de D. Sam Abrams

Pòrtic

Primera edició: juny del 2017

© Hereva de Manuel Ibáñez Escofet, 2017

© del pròleg, D. Sam Abrams, 2017

Fotografia de la coberta: Manuel Ibáñez Escotet,
la tardor del 1965, navegant cap a Nova York (Arxiu familiar.)

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-396-4

Dipòsit legal: B. 12.238-2017

Fotocomposició: Àtona-Víctor Igual

Impressió: Limpergraf

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDEX

PRÒLEG de D. Sam Abrams	9
INTRODUCCIÓ	29
DELS HOMES	33
Un home i una classe	35
El valor pel valor	37
Medicina i humanisme	38
Geografia sentimental	40
Vicálvaro i Münchhausen	41
Sobre la realitat	43
Somriures abans i després	45
Frederic Mistral	46
El meu Eduard Toldrà	48
Brendan Behan	50
«A l'Àfrica per a vendre»	51
Dos tímids	53
Els títols	54
La casa de Gaziel	56
Els «feliços vint»	58
DE LA CULTURA	61
Patriarques	63
Unifax	64
Del «jukebox» a l'altar	66
La mania de pensar	68

ÍNDIX

La companyia de l'escriptor	69
Prometeu Mir	70
Un pla de desenvolupament	72
En quatre anys, tres	73
Les ales i les tises	75
Intelligents i ximples	77
El batxillerat com a drama	78
Els dibuixos d'en Casas	80
La Bernat Metge	82
La passió i la butaca	83
L'home i el llibre	85
Una inversió bona	86
Jean Cocteau i Jacques Rueff	88
Parlem de museus	90
El deure d'escriure bé	91
DE LA POLÍTICA	95
Els dos casinos	97
Nosaltres i els grangers del «Middle West»	98
Ideals per a la joventut	100
«Après moi»... els altres	101
Economia en el Pedró	103
L'home aïllat	105
Paraules i eficàcia	107
Les coses canvien	108
El diàleg	110
La promoció social	112
Els formatges del general	113
Les dues balances	115
Actualitat de la regió	116
Menjar no és vell ni nou	118
La lliçó a l'inrevés	119
Barcelona i el pam	121

ÍNDIX

Sobre la personalitat	122
Cap a un poble nou	124
Els catalans «amb zeta»	126
Ous ferrats i truites	128
Cures de coneixement	129
«Non si torna, più indietro»	131
El sentit de comunitat	132
Socialització i llibertat	134
Don Nicolás i el «Diario»	135
El nebot i l'oncle	137
DEL PAÍS	139
El llenguatge es fa vell	141
Cadaqués i la seva follia	142
Per a veure la ciutat	144
Nova York i Barcelona	146
Ganduls, bé que no malfactors	147
El passat present	148
Un pot vermell	150
Poesia i crítica	152
Cinquanta anys	153
Petites «màfies»	155
Neu a la costa	156
L'Orfeo	158
L'artífex veritable	160
Sant Romà de Sau	161
«Catalunya, poble decadent»	162
Meditació al bar d'en «Pancho»	164
Els vins i la literatura	166
La Loteria	167
Sentiment i realisme	168
Un altre poble mort	169
La lògica de la solitud	171

ÍNDIX

DE LA MORAL	173
Bones persones	175
El temps i l'esperança	176
L'impossible zero	178
El «deus ex machina»	179
L'orgull i els diners	180
La «cadena»	182
Una nova generació	184
El peix i l'aigua	186
Estimo, per tant existeixo	188
L'optimista	189
Els anacronismes	191
Les dues joventuts	192
L'home i el gebre	194
Sobre les limitacions	195
L'ordre mental	197
Somiar i treballar	198
«...de savi cor»	200
«Rickshaws» i «capitalistes»	202
Un català i un andalús	203
Realisme i assossec	205
El cor i la ment	207
Necessitat del balanç	208
El paper ratllat	209
Els matisos de la qualitat	211
Déu i el dolor	212

I

Des de les pàgines del seu genial assaig «La tradició i el talent individual», publicat a la revista literària *The Egoist*, entre setembre i desembre del 1919, T. S. Eliot plantejava l'espinesca qüestió de la relació entre l'escriptor estrictament contemporani i els autors que l'havien precedit. Afirmava Eliot de manera categòrica:

No hi ha cap poeta ni cap artista de cap mena que tot sol tingui un sentit complet. La seva importància, el seu valor, és el valor de la seva relació amb els poetes i els artistes morts. És impossible valorar-lo sol; se l'ha de situar entre els morts, per poder contrastar i comparar. Ho dic com un principi de crítica estètica i no purament de crítica històrica. La necessitat d'ajustar-se, d'encaixar, no és pas unilateral: el que passa quan es crea una altra obra d'art és una cosa que passa simultàniament a totes les obres d'art que l'han precedida. Els monuments que ja existeixen formen un ordre ideal que es modifica amb la introducció d'una obra d'art nova, si és nova de debò. L'ordre existent és complet abans que arribi l'obra d'art nova; perquè l'ordre persisteixi després de l'aparició de la novetat, *tot* l'ordre existent ha de veure's alterat, encara que només sigui mínimament, i per tant es produeix un reajustament de les relacions, proporcions i valors de cada obra d'art respecte del conjunt, i això és la conformitat entre el nou i el vell. (Henry James, T. S. Eliot, W. H. Auden i Doris Lessing, *Llegir*

i escriure, edició i traducció a cura de Jordi Larios, Barcelona, Empúries, 1996, p. 41.)

Uns quants anys més tard Eliot va especificar més sobre la categoria d'«els poetes i els artistes morts». Volia dir, en primera instància, els autors de la tradició pròpia, seguits dels autors de la regió, en el sentit més ampli del terme com ara Europa, Àsia o Amèrica, i seguits, finalment, dels autors més destacats de la literatura i l'art universals, independents de la comunitat i la regió de l'entorn.

Eliot i el seu sentit dialèctic de la tradició va ser una de les bèsties negres de la postmodernitat que va intentar demostrar, amb un èxit més que dubtós o relatiu, que el concepte de tradició no era una construcció de valors estètics absoluts sinó que era una eina capciosa de transmissió de valors supremacistes d'ordre ideològic i polític. Sortosament, però, la postmodernitat ha caigut i el sentit de tradició eliotià està reemergint, encara que amb grans dificultats.

Una qüestió que Eliot no va abordar concretament en la seva teoria general de la tradició és quins poetes i artistes entren a formar part, a ple dret, de «l'ordre existent». Per l'autor de *Quatre quartets* no calia dir que havien de ser aquells als quals se'ls podria aplicar el terme grec antic d'«areté», és a dir, els millors, els més excel·lents, els que complien a la perfecció el seu propòsit i funció.

I és aquí justament on ens podem preguntar: què passa si la tradició no és completa i falten alguns o molts referents imprescindibles? La resposta em sembla òbvia: la tradició se'n ressent, es debilita i es deforma. La cultura catalana ens ofereix un exemple preclar d'una tradició en certa mesura debilitada i deformada a causa de la falta d'integració plena de referents literaris i artístics necessaris. Dit d'una altra manera, per una sèrie de raons completament extraliteràries i

extraartístiques, el mecanisme de tria i incorporació a la tradició de referents literaris i artístics està greument limitada, dificultada i obstaculitzada.

En aquest sentit, fixem-nos-hi bé com autors de la talla indiscutible de Caterina Albert/Víctor Català, Joaquim Amat-Piniella, Maria Àngels Anglada, Agustí Bartra, Prudenci Bertrana, Artur Bladé i Desumvila, Blai Bonet, Joan Brossa, Agustí Calvet/Gaziel, Eugeni d'Ors, Manuel de Pedrolo, Tomàs Garcés, Sebastià Juan Arbó, Rosa Leveroni, Josep Maria López-Picó, Marià Manent, Joan Maragall, Joan Oliver/Pere Quart, Josep Pla, Josep Sebastià Pons, Baltasar Porcel, Joan Puig i Ferrer, Francesc Pujols, Josep M. de Sagarra, Joan Sales, Llorenç Villalonga o Marià Villangómez encara esperen la seva ubicació definitiva i inamovible dins la tradició com a clàssics moderns. I això que no hem baixat a la categoria d'autors i autores extraviats o perduts com ara Maria Beneyto, Albert Ràfols-Casamada o Jaume Vidal Alcover.

Gairebé es podria bastir una nova tradició alternativa a partir d'aquests referents. Les causes són diverses: els prejudicis territorials, religiosos, estètics, generacionals, socials, sexistes, polítics; la falta de curiositat, amplitud de mires i dedicació de la crítica; la ineficàcia de les institucions, les associacions i la universitat; la manca del sentit de compromís i responsabilitat del sector editorial; i el silenci i la inhibició del públic lector. I al final haurà tingut raó Gaziel amb el seu devastador article de l'any 1923, convenientment titulat «Cataluña. Devoradora de hombres».

La falta d'un sistema fiable de referents crea tota mena de distorsions desafortunades com ara el «gegantisme» exagerat d'autors com Jacint Verdaguer, Josep Carner o Mercè Rodoreda o la falta total d'un sentit real de tradició teatral moderna a partir d'Àngel Guimerà. I no cal insistir en les immenses barreres que aquest panorama imposa als joves

creadors, que, en molts casos, han optat per crear la seva tradició individualitzada, muntada a partir de referents aliens més nets i nobles, cultes, rics, lliures, desvetllats i feliços com havia dit irònicament el mestre Salvador Espriu. Ja sabia exactament el que feia Enric Jardí quan l'any 1968 va titular un recull d'escrits de Josep Pijoan *La lluita per la cultura*.

II

Un dels autors clarament perjudicats per la deficient mecànica de la vertebració de la tradició literària catalana és, indubtablement, el periodista i escriptor Manuel Ibáñez Escofet (Barcelona, 2 d'agost de 1917-15 de desembre de 1990), de qui commemorem el centenari del seu naixement enguany. De fet, el llibre que l'amable lector té a les mans, el preciós *La corda fluixa*, és una reedició d'un original publicat per Editorial Pòrtic l'any 1971, gràcies als bons oficis del fundador i director Josep Fornas i Martínez. El text ha estat convenientment revisat, corregit i anotat i la reedició vol ser un punt de partida per a una commemoració digna del centenari de l'autor, d'una banda, i una reivindicació en tota regla de la figura i l'obra d'aquest magnífic escriptor, de l'altra.

A hores d'ara, Manuel Ibáñez Escofet està totalment desaparegut de la tradició literària catalana moderna, si és que alguna vegada n'hagués format part. Sobrevisqué en la memòria col·lectiva, amb tota justícia, com a referent puntual de la història del periodisme català modern, sobretot com a pont entre la generació de la República i les noves promocions de la postguerra i, encara més des del punt de vista gairebé exclusiu de la gestió, com a redactor ras, cap de redacció i més tard sotsdirector d'*El Correo Catalán* (1952-1968), director de

Tele/eXprés (1968-1975) i sotsdirector i després director adjunt de *La Vanguardia* (1976-1987). Va tenir un paper destacadíssim i fonamental als tres mitjans que se sostenia sobre tota una sèrie de conceptes i valors bàsics: antifranquisme, modernització, rejueniment, catalanització, obertura, actitud dialogant, diversificació, criticisme, resistència, actualitat, curiositat, vocació de llibertat, ordre, claredat, honeste-dat, discreció i sentit d'estil.

També se'l recorda pel fet que va descobrir i/o incentivar nous talents periodístics entre les noves generacions i promocions, com ara Lluís Bassets, Joan Anton Benach, Armand Carabén, Joan de Sagarra, Josep M. Huertas Claveria, Jaume Fabre, Joaquim Ibarz, Casimir Martí, Josep Martí Gómez o Josep Ramoneda, per citar només alguns noms. Se'l recorda com a membre de l'assessoria de Premsa de la Presidència de la Generalitat, primer sota Josep Tarradellas i després sota Jordi Pujol. Algunes persones el poden recordar de director de programes o sèries com *Les nostres coses*, *La nostra gent* o *Desperta ferro* a TVE Catalunya, a la dècada dels 80. Certs aficionats de l'esport poden recordar la seva participació en la creació del fenomen sociològic i cultural del Barça, amb una breu biografia de Ladislav Kubala inclosa. I, finalment, és possible que algunes persones, més aviat poques a hores d'ara, el puguin recordar com a activista que participava en iniciatives com ara la Comissió Abat Oliba a partir de la reunió inicial del 1946.

Al llarg dels anys, certs companys de professió han reivindicat i celebrat els seus dots de periodista. Llätzer Moix i Joan Josep Navarro Arisa al llibre *5 periodistes i el futur de Catalunya* (1984) el descriuen com «un periodista en estat incandescent». A les seves memòries, *Cada taula, un Vietnam* (1997), Josep M. Huertas va declarar obertament: «L'Ibáñez escrivia esplèndidament [...] un model d'article curt». Una

necrològica de Lluís Bassets, publicada a *El País* el 17 de desembre de 1990, conté l'elogi més sostingut:

Ibáñez fue el paradigma del periodista culto. Lo demostraba en sus breves billetes diarios, que titulaba «A punta seca» y firmaba con dos asteriscos, al estilo de Josep Carner en *La Veu de Catalunya* y de «Sirius» en *Le Monde*. Eran unas columnas punzantes y líricas, donde concentraba toda su capacidad de ironía y humor, que era mucha y que podía dirigir incluso contra sí mismo. Lo acaba de demostrar en sus memorias, extraordinarias por la gran cantidad de testimonios y anécdotas de toda una època, pero también por su escritura, trabajada y bella, de adjetivación ampurdanesa, llena de mordacidad y de lirismo, como corresponde a quien fue el primer admirador y amigo de Josep Pla, y también su defensor apasionado.

Són certament petits comentaris lloables, però estan ben lluny de fer justícia a la talla real de l'obra periodística d'Ibáñez Escofet. Fins i tot Josep Pla va fer curt a *Notes per a Sílvia* (1974): «Ibáñez Escofet és un home molt intel·ligent, nerviós, agitat, sensible, l'autèntic esperit del diari [*El Correo Catalán*]».

De gran, Ibáñez Escofet va rebre certs estímuls aliens perquè aplegués algunes mostres de la seva obra escrita. El resultat va ser una delicada i limitada collita de tres llibres, dos reculls d'articles —*La corda fluixa* (Editorial Pòrtic, 1971) i *Les arrels i les fulles/Raíces y hojas* (Edicions 62/Edicions del Mall, 1985), d'*El Correo Catalán* (1963-64) i *La Vanguardia* (1983-84), respectivament—, i un llibre de memòries, *La memòria és un gran cementiri* (1990, premi de la Crítica Serra d'Or de Biografies i Memòries, 1991), publicat un mes abans de la seva mort i que, en quatre mesos, va assolir la categoria de *bestseller* modest amb cinc edicions i ressenyes càlides de

Ramon Barnils, Robert Saladrigas, Vicent Partal, Agustí Pons i Rosa M. Piñol, entre molts altres. Pel conjunt de la seva tasca d'actuació i intervenció com a periodista va rebre la Creu de Sant Jordi el 9 de juny del 1983 i el premi Ciutat de Barcelona de Periodisme el 1986.

A les seves memòries, Ibáñez Escofet confessa que sentia des de la noiesa la «vocació secreta» del periodisme però no va ser fins als divuit-dinou anys, el 1935-36, a la redacció del diari *El Matí*, que va «respirar per primera vegada l'olor torbadora del paper i la tinta». Després vindrien els anys de l'horror de la guerra, amb l'humiliadora experiència del camp de concentració d'Aranda del Duero, que significaria una fractura pràcticament insalvable a la vida del jove, carregat d'il·lusions de canalitzar un fort impuls creatiu successivament cap a la literatura, la pintura i el periodisme. Als anys de la primera postguerra, per un sentit de responsabilitat i per ser, de caràcter, «un noi obedient», es va dedicar al comerç, primer a can Rivière, que es coneixia sota el malnom de «can Ratera», a Barcelona, i després, a partir del 1942, a Gèneres de Punt Robert i Companyia, «can Robert», de Blanes. D'aquesta època ens en queda el testimoni graciós d'un epigrama-autoretrat, escrit i publicat el 1946:

Fent versets i xirinola,
venent mitjes i mitjons,
va guanyant-se l'escaiola
per ser un nou senyor Canons.

Trigaria encara una dècada a recuperar parcialment els seus projectes de joventut quan entra a la redacció d'*El Correo Catalán* el 1952. De moment, com a redactor ras, es va veure obligat a combinar la feina de can Robert amb el periodisme. No serà, doncs, fins a l'any 1957 quan podrà aban-

donar definitivament el comerç i dedicar-se en cos i ànima al periodisme, fent un tàndem peculiar però eficaç amb Andreu Rosselló i Pàmies a la direcció d'*El Correo Catalán*. A partir d'aquest moment no deixarà el periodisme, en una funció o altra, fins a la seva mort el dia 15 de desembre de 1990. Amb els anys, com ja hem indicat, passarà per tres dels diaris més importants del país, *El Correo Catalán*, *Tele-eXprés* i *La Vanguardia*, i a cadascun hi farà una contribució de primera magnitud que marcarà un abans i un després en el periodisme català modern.

Si sumem els dos anys a *El Matí*, la carrera periodística activa de Manuel Ibáñez Escofet abasta, en total, quatre dècades, dividida en dos trams: 1935-36 i 1952-1990. I, també, cal tenir present que no hem filat prim i no hem comptabilitzat els textos que va publicar en altres mitjans com *Serra d'Or* o *Revista de Girona*. D'aquests quaranta anys de dedicació, ens queden només dues mostres parcials: els 106 articles d'*El Correo* aplegats a *La corda fluixa* i els 75 de *La Vanguardia* a *Les arrels i les fulles*. La conclusió lògica s'imposa amb tot el seu pes contundent: només coneixem una petítíssima part de l'obra periodística d'Ibáñez Escofet, la proverbial punta de l'iceberg. Ens falta, per exemple, una bona mostra de la seva esplèndida columna a *Tele-eXprés*, «A punta seca», sempre citada com l'obra més madura del nostre autor i que encara dorm el son de l'oblit a les lleixes de l'hemeroteca.

Una sèrie de qüestions ha obstaculitzat la transmissió correcta de l'obra de Manuel Ibáñez Escofet. En primera instància, tenim el conservadorisme natural del sistema literari català que es resisteix a considerar el periodisme com a literatura en segons quins casos. Per una altra banda, paradoxalment, tenim la dèria catalana per aquell tret del caràcter català que el pensador català Josep Ferrater i Mora anome-

nava «la continuïtat», que és la vocació constant d'actualitat, d'estar al dia, que sovint acaba posant en joc la preservació adequada del patrimoni històric i artístic. Després, tenim l'empipadora i empedreïda tendència a la ideologització del panorama literari català. I, finalment, trobem la debilitadora qüestió dels prejudicis de signe religiós. I encara afegiria un motiu més, de caràcter més íntim, que és la inclinació natural del nostre autor cap a la modèstia, la humilitat i la discreció, que malauradament sempre ha jugat en contra seva.

III

Des de la infantesa, una sèrie de trets de la biografia personal d'Ibáñez Escofet el van abocar al món interior, a la formació constant i a la recerca d'un mitjà d'expressivitat artística: la solitud provocada per l'orfenesa de pare als tres anys i de mare als onze; una llarga malaltia que el va immobilitzar i el va dur a la construcció del que ell mateix anomenava «la cultura del tísic», que consistia, en el seu cas particular, en la lectura d'un llibre diari durant una dècada; l'ensulsiada de la guerra i l'ambient resclosit i repressiu de la primera postguerra; i la falta de titulació superior per causes d'injustícia social, que, contradictòriament, el va dotar d'una gran llibertat personal, cultural i intel·lectual.

Tal com explica Ibáñez Escofet a *La memòria és un gran cementiri*, la seva sensibilitat artística es va desvetllar de manera precoç als deu anys i es va canalitzar cap a la literatura creativa en la forma d'una breu obra teatral, *Un pagès de Barcelona*, «que varen representar les nenes del barri». El record d'aquella obreta va obligar l'autor a exclamar-se: «Ja podeu suposar què es pot escriure a deu anys». Després, als dotze anys, s'hi sumaria l'interès per les arts plàstiques, so-

bretot el dibuix i la pintura. Als catorze o quinze anys, tornaria a girar la mirada cap a la literatura i esclataria el desig ardent de ser poeta:

En devia tenir catorze o quinze quan vaig escriure les primeres poesies. Fou com una erupció, com una febrada. Però ja duia el neguit. Per això, després de l'hecatombe de la guerra nostra i destruïda la vida projectada, em va quedar el neguit però no les possibilitats.

I, finalment, als divuit, tindria el primer tast del periodisme —«Maleït ofici!», diria anys més tard— a la redacció d'*El Matí*. Al llarg de la vida Ibáñez Escofet conservaria ben viva la seva passió per l'art i la literatura, una presència constant que es pot detectar amb facilitat en molts dels seus articles publicats. La pura veritat és que va desplaçar els seus interessos literaris i artístics cap al món del periodisme. Dit d'una altra manera, el poeta i l'artista sobreviuen, transformats, als articles periodístics. A tall d'exemple, tots els que van tenir el privilegi de treballar amb ell a les diferents redaccions de diari recorden, amb afecte i humor, els epigrames que sovint escrivia i feia circular durant les llargues hores de tancament. En una entrevista televisiva, la joveníssima Montserrat Roig li va fer llegir un epigrama de l'any 1946, dedicat a l'advocat, historiador i polític Josep Benet i Morell:

Un foc intern li consumeix la pell
i l'esquelet sota l'americana.
S'alimenta d'història catalana
i espera encara un nou comte Urgell.

En un capítol de *La memòria és un gran cementiri*, «Poeta i amic de poetes», Ibáñez ens diu sense subterfugis «Sempre m'he sentit una mica poeta» i després fa el relat de les seves

relacions amb poetes al llarg de la vida. En un altre capítol, «Josep Pla vist entre llàgrimes», Ibáñez admet la influència positiva de l'obra de l'autor *Les hores*:

He rebut la seva influència i me'n sento orgullós. No l'he copiat, però he intentat penetrar el secret de la seva frescor, la vivacitat descriptiva, i el realisme generalment elegant i ensens popular. I quan em diuen que la meua modesta prosa els recorda, salvant les distàncies, Pla, si tingués cua la remenaria com els cans quan estan contents.

Em sembla més que evident que Ibáñez Escofet va canalitzar i projectar les seves inquietuds literàries i artístiques cap al món del periodisme. És més, em sembla igualment evident i obvi que la seva obra periodística desborda el fet comunicatiu inicial i s'aproxima sempre a la literatura, tal com passava amb certs mestres o referents seus com ara Josep Pla, Agustí Calvet/Gaziel, Josep Carner o Josep M. de Sagarra.

En una entrevista televisiva amb Montserrat Roig, emesa el 23 de gener de 1978, Ibáñez Escofet deixa ben clara la proximitat i el solapament entre literatura i periodisme:

Bé, el periodisme en mi és una cosa que la portava dins. Un dels meus primers consells als joves periodistes era que la vocació literària era imprescindible per ser un bon periodista. No es pot anar al periodisme de la mateixa manera que un es fa perit agrònom. La vocació literària jo la sentia. El que passa és que ser literat no té la sort o la voluntat [...] per ser un literat. I trobes un recurs fàcil en el periodisme. Ara bé, dintre del periodisme he procurat mantenir una certa qualitat literària.

En aquest mateix sentit, al pròleg de *Les arrels i les fulles*, «Justificació de l'autor», cita in extenso el text d'una carta personal de Salvador Espriu, possiblement de l'any 1983 o 1984:

Permeti'm la gosadia d'adreçar-me a vostè per agrair-li les diverses vegades que m'esmenta en els seus magistrals articles de *La Vanguardia* (unes al·lusions sempre amistoses i plenes de benevolència) i per expressar-li alhora el meu més entusiasta aplaudiment pel seu constant, difícil i fins, a la curta o a la llarga, arriscat treball periodístic, carregat de seny, de temperança, de raó, de cultura, de moltes hores de vol i d'intel·ligència bondadosa, dintre una forma clara, neta, precisa, elegant, modèlica.

Esprui, tan poc amant de les exageracions ditiràmiques i tan fi com a crític literari, posa en relleu la voluntat literària dels textos periodístics d'Ibáñez Escofet.

I, per reblar el clau, no me'n puc estar de citar un altre moment ben significatiu al final de les memòries d'Ibáñez quan contempla el conjunt la seva obra i declara als quatre vents:

Els meus poc benèvols crítics no saben, com jo que era de l'ofici, el que costa escriure curt. Darrere de les quatre ratlles hi ha milers d'hores de lectura, de curiositat i d'exercicis d'estil.

Aquí, en aquest breu però significatiu passatge, pren la paraula l'escriptor i no només el periodista.

IV

La corda fluixa és un exemple perfecte de l'art literari de Manuel Ibáñez Escofet dut a la seva màxima potència i posat directament al servei del periodisme. És una autèntica joia d'aquest gènere mixt que combina la literatura i el periodisme a parts iguals. I en aquest sentit, mereix un lloc al costat d'obres com ara *Articles* de Joan Maragall, *Teatre de la natu-*

ra/Teatre de la ciutat d'Antoni Rovira i Virgili, *Cafè, copa i puro* de Josep M. de Sagarra, *Les hores* de Josep Pla o *París. Diari d'un estudiant* de Gaziell.

La corda fluixa és el primer aplec d'articles editat per Ibáñez i es nodreix exclusivament d'una columna diària titulada «Esquina» que es va publicar a *El Correo Catalán* entre el divendres, 11 d'octubre de 1963 i el dijous, 16 de juliol de 1964. El títol general de la columna correspon a la col·locació de l'article a la pàgina 3 de la secció d'informació sobre Barcelona. Al principi, l'article d'Ibáñez Escofet se situava a la cantonada dreta superior de la plana del diari, tot i que, amb el nou disseny i format a partir del diumenge, 3 de maig de 1964, es va desplaçar a la pàgina 7, la pàgina de la secció d'opinió, «El Hombre-Las Ideas-Los Hechos», on compartirà espai amb articulistes de la talla de Joan Fuster, Francesc de Borja Moll i el mateix Josep Pla.

El títol del llibre, del recull d'articles, però, és tota una altra cosa. *La corda fluixa* ens remet directament a l'expressió popular de «ballar a la corda fluixa» en el sentit de trobar-se en una situació difícil o compromesa. Les il·lustracions de la coberta de la primera edició d'Editorial Pòrtic de 1971 revelaven indirectament el significat real del títol i el deixaven ben clar. A la part de dalt de la coberta, hi ha un gravat popular antic, segurament del segle XVIII, on es veuen dos funàmbuls, un que acaba de passar per la corda fluixa i un altre que hi va passant, aguantant l'equilibri amb un pal sostingut amb les dues mans. A la part baixa de la coberta es veu un dibuix contemporani, a ploma i tinta, que mostra la Península Ibèrica, amb Espanya i les Illes Balears destacades i Portugal en blanc. El títol ens indica subtilment que el periodista espanyol, abans de la famosa Llei de Premsa i Impremta del ministre Fraga Iribarne de l'any 1966, era un autèntic equilibrista ballant sobre la corda flui-

xa a causa de l'amenaça constant de la censura i les pressions polítiques.

Cal dir, però, que, a banda del sentit estrictament històric i contextual, hi ha un altre sentit més subtil del títol, que sempre ha passat inadvertit i que es refereix als equilibris que ha de fer el bon escriptor-periodista per conjuminar harmoniosament literatura i comunicació, estil i informació, subjectivitat i objectivitat, forma i fons, ordre moral i ordre intel·lectual...

Quan entrem al llibre, trobem una breu però substancial introducció que mira de fer dues coses: per una banda, justificar la publicació del llibre entonant un «captatio» i, de l'altra, establir el marc estètic i conceptual on hem de situar els 106 articles del conjunt. Ibáñez, bo i reconeixent el caràcter altament volàtil i efímer de l'article periodístic, aposta pels textos que tenen un fons atemporal:

Ara: al marge de l'actualitat dels fets hi ha una actualitat moral, uns estats d'esperit col·lectius que el periodisme reflecteix. I aquests no passen perquè els dies sempre s'assemblen i els homes no canvien. Moren amb el diari perquè el diari mor cada dia, però si al cap del temps els exhumes observes que encara conserven una frescor misteriosa [...]

Ibáñez va encertar-la plenament a l'hora de fer la tria d'articles perquè el textos han superat amb escreix el pas dels anys i s'han convertit en veritables clàssics de la literatura periodística. El més impressionant de *La corda fluixa* en conjunt és pensar que aquests textos tan rodons d'observació, pensament, anàlisi, construcció i expressió, en el seu moment, es van escriure dia a dia sota les infinites pressions quotidianes de la redacció d'un rotatiu de gran circulació.

La corda fluixa no és merament un llibre que aplega un munt d'articles de manera indiscriminada. És un llibre molt

conscient, treballat i estructurat. Si seguim les dates de publicació dels articles ens adonarem de seguida que Ibáñez primer va alliberar els articles originals de la seva inscripció i ordre puntual en el temps per poder construir després un llibre unitari i ben travat que fos més que la mera suma de les parts diferents. No va recollir tots els articles, ni moltíssim menys, sinó que només va triar els que convenien per bastir el llibre que volia, un llibre que fos un tot orgànic. Va prioritzar, per exemple, els mesos de gener i març del 1964 i, per alguna raó difícil d'escatir a hores d'ara, va prescindir totalment dels articles dels mesos de juny i juliol del 1964. Va concentrar la tria en els textos apareguts l'any 1964, mentre els articles del 1963 quedaven en un discret segon terme per falcar o completar el conjunt. Molt sovint, per reforçar la unitat del recull, va establir lligams intertextuals entre certs articles que tenen un aire de família. A tall d'exemple, vegi el lector el cas dels dos articles «Sant Romà de Sau» i «Un altre poble mort».

Els 106 articles de *La corda fluixa* estan tècnicament dividits en cinc blocs temàtics interrelacionats —«Dels homes», «De la cultura», «De la política», «Del país» i «De la moral»— que, per la distribució i concentració dels textos i la temàtica, dibuixen una clara línia ascendent que va de la realitat terrenal i social a la transcendència i la universalitat. *La corda fluixa* és una meravella de construcció literària perquè encara que els articles estiguin dividits i ordenats en els cinc nuclis corresponents i diferenciats, hi ha tota una sèrie de fils temàtics com ara el pas del temps, la memòria, la tradició, el progrés, l'economia i els diners, el país, la comunitat, la cultura, la política, el paisatge, els valors morals, les generacions o l'alteritat, entre molts altres, que salten de secció en secció per convertir-se en autèntics eixos vertebradors del llibre, que operen en profunditat. Tres mecanismes, doncs, garanteixen la unitat infrangible del llibre: els vincles intertextuals

entre articles, els lligams de complementarietat entre els cinc blocs o seccions i la presència transversal d'eixos temàtics vertebradors.

Paral·lelament, a petita escala, Ibáñez Escofet tenia un talent natural a l'hora d'estructurar les idees del discurs de cada article individual. Més d'una vegada s'havia descrit com un «cartesià» i en aquest aspecte organitzatiu de la part expositiva dels articles es nota que l'autor es coneixia molt bé. Un dels molts plaers que proporciona la lectura de *La corda fluixa* és el de percebre, sentir i resseguir el desplegament del pensament d'Ibáñez a cada article, de frase en frase i de paràgraf en paràgraf. Em sembla més que evident que es tractava d'un préstec del món de la poesia i del món de l'assaig on el control decidit del ritme ideològic del descabdellament de les idees i els arguments és tan essencial, tan crucial.

Quan passem a la textualitat dels articles, trobem altres elements d'excel·lència literària. En primera instància, ressaltaria la mescla constant i proporcionada de gèneres i tècniques diferents que enriqueixen, capa a capa, la prosa del nostre autor. En aquest sentit, podem detectar la barreja clara i eficaç de memorialisme, assagisme, pensament, narrativitat, lirisme i, és clar, periodisme. I simultàniament podem destriar l'ús d'imatges, metàfores, símls, símbols, descripcions, diàleg, aforismes, analogies, metonímies, ritme i un llarg etcètera.

Potser seria convenient baixar més al detall. Per exemple, en el cas de la literatura del jo, podem rastrejar tranquil·lament elements de l'autobiografia, el dietari i les memòries. És més, podem veure *La corda fluixa*, en el seu conjunt, com un llarg dietari intermitent, un dilatat i matisat autoretrat de l'autor o el retrat detallat i global d'una època. De la capacitat descriptiva d'Ibáñez, podem assenyalar l'evocació de la

cara, l'expressió i el caràcter del compositor i músic Eduard Toldrà:

Toldrà, com molts altres homes de rostre espectacular, de trets durs, ulls ardents i tirant a lletjos, era un tímid tremend. Allò que la cara no és l'espill de l'ànima, és normalment cert, però en Eduard Toldrà era d'una certesa aclaparadora. Aquella cara que semblava construïda de pedra, amagava una ànima plena d'innocència, una ànima d'infant.

De la participació d'Ibáñez Escofet en el món del pensament i la teoria ètica, podem citar algun dels seus aforismes incrustats al text dels articles: «La claredat és sempre realitat», «La vanitat és un subproducte apte per als esperits febles», «Escriure és cercar companyia», «Com més s'obre cap al món, més es tanca l'home» o «La fe és el patrimoni de la serena intel·ligència i el judici clar». Cal tenir ben present que alguns dels trets més característics de *La corda fluixa* són la capacitat analítica, la lucidesa, la saviesa i la intel·ligència, trets naturals i cultivats de l'autor.

Després tenim el gran ventall de tons dels textos d'Ibáñez Escofet, que expressa l'extraordinària riquesa de la seva sensibilitat a l'hora d'encarar la realitat. El nostre autor pot ser emotiu, humà, distant, pragmàtic, nostàlgic, irònic, crític, sever, expansiu, apassionat, divertit, admiratiu, assenyat, desenganyat, encoratjador i m'aturo aquí sense haver completat la llista. La versatilitat tonal de *La corda fluixa* és, en definitiva, un tribut incontestable a la complexitat de l'ànima de Manuel Ibáñez Escofet.

Un altre element d'excel·lència d'Ibáñez Escofet és, sens dubte, l'estil que es fonamenta en una llengua ferma, directa, dúctil, evocadora, precisa, que mai s'allunya de la calidesa acústica de la projecció oral de la veu humana. De fet, la llen-

gua de l'autor es dreça sobre un cert punt de tensió entre l'oralitat i la voluntat literària. A més, hem de recordar que mitjançant el miracle de la traducció i l'autotraducció, els articles de *La corda fluixa* van ser restituïts a la llengua «en què foren pensats, a la llengua en què em parlaren els meus avis i els meus pares, en què jo parlo als meus fills i espero, algun dia, parlar als meus néts».

En un article del nostre llibre, Ibáñez dispara el següent dard a favor de la necessitat de la lectura: «Sense la presència del llibre, l'home seria poc, però sense la presència de l'home, el llibre no seria res». Valgui aquesta fletxa dreturera com a representació del culturalisme que amara la totalitat de les pàgines de *La corda fluixa*. Tota mena de referències culturals, en el sentit ampli del terme, salpebren el discurs d'Ibáñez, sense arribar mai a la fatuïtat, la presumpció o la vanitat. El culturalisme era connatural o consubstancial amb la manera que Ibáñez Escofet tenia de ser en el món.

Ara els deixo amb Manuel Ibáñez Escofet i el seu deliciós recull d'articles, *La corda fluixa*, un llibre que destaca per la seva profunda humanitat, bondat, intel·ligència i bellesa. El nostre autor no es refiava dels avions i preferia viatjar per mar. Prenguin la lectura de *La corda fluixa* com una lenta travessia en vaixell. Prenguin el seu temps i disfrutin.

D. SAM ABRAMS

Sant Cugat del Vallès, 20 de març de 2017,
Any del centenari de Manuel Ibáñez Escofet